

14 aliquo ex illis modis, quos supra meminimus, & tunc fit ejus rei opinio, affirmatur porrors definire ejus falsitatis species in memoria, ex cuius recursu ad Intellectum novus formatur discursus, & hoc pacto ex iteratis actibus fit certitudo, ac falsa scientia ejus rei, quam è mente tollere difficultatum, quia quasi habitum acquisivit Intellectus, quo difficulter explorari potest. Et ut hæc omnia exemplo illustrantur, scindunt, non aliter evenire infantibus, quam dormientibus: nam dormientes cum primum somno prehenduntur, nihil pene formant ob multitudinem quippe vaporum, & eorum turbulentiam ac crasitatem, atque tunc dormienti furiosi ac maniaci similes sunt, quia quemadmodum dormiens nullum videtphantasmæ ex iis, Imaginatio affervavit, sic & furiosus nihil omnino discurrevit, sed ratione penitus orbatus existit; & quemadmodum dormiens illa motus turbulentia cœstante, formare incipit, sed miracula, ac impossibilia videt, sic etiam infantibus multa sibi perfundunt, quæ in rei veritate non sunt. Tandem quietem agentem etiam vaporum omnium elevationem ad cerebrum, tunc dormiens clariora omnia videt, ac vero magis similiora, atque tunc Melancholicis similes sunt, qui pene omnia, ut verè habent, cognoscunt, in paucis quibusdam scilicet aberrantibus, de quibus vide Laurent. in lib. de Melanchol. cap. 6.

Sed quoniam paœ bruta insaniunt, in quibus nulla repertitur ratio? insaniare autem bruta patet. Plut. in lib. de Industri. anim. canes, cæteraque quedam animalia rabiem incurrit, manifestissime insaniare dicit, unde probat, illa rationis esse expertia, alia etiam nonnulla ebrietatem insaniare, nota Athenæus Diphysoph. lib. 10. cap. 9. præcipue autem pithecus & elephas non leuis ac homines vi no inebriari prodit, alia vero aliis, ut asinus ex effulsa, memorant de Hippomane, quam comedunt equas in furiam agere dicunt; de qua re Theocr. Idyll. 2.

Hippomanæ planta est apud Arcades, qua concitat omnes.

Et Equi insaniunt in mentibus, & celere equæ.

36 quamquam Hippomanæ apud Arist. 6. de hist. anim.

cap. 22. Plinius lib. 8. cap. 42. & lib. 28. cap. 11.

Vng. 4. Georg. & 4. Aeneid. & Columellam lib. 6. dñe Reth. cap. 27. non est planta, sed aliud quid videat de hac lureconsultus Guberti. Quæst. Sabat.

37 cap. 16. num. 12. fatus illud nobis est, insaniam ex

iam in bruis cadere, licet rationis expertia sint, &

tritum ac frequentissimum est, quod canibus ra-

bientibus evenit, qui in rabi dementiunt, quod mi-

nime evenierit, si omnis Insania est defectus, &

38 oblatio rationis. dicamus ad id, quod in bruis est

potentia quedam supplens rationis defectum, quæ

vera à falsis distinguere potest, & ex hujus lesionis,

quæ proportione responderet ipsi rationi in homine,

fieri insaniam; signum est, insaniam non cadere in

omnibus Animalibus, sed in his tantummodo, quæ

existimativa sunt prædicta, quod experientia docet.

Demonstratum ergo jam ex his est, in quaen-

39 que dementia rationem vel per se, vel simul cum

alii latâlâ esse, neque ablique ejus lesionis posse

hominem insanum effici. breviter nunc, ac univer-

saliiter dicamus, quænam lesionis gradum in una-

queaque dementia attingat, nam in particularibus

questionibus id particularius disputabitur. primo

40 ergo diminuitur, ac exigua patitur oblationem

Intellectus in Imperitia, seu ignorancia (non loquor

autem de Imperitia, & Ignorancia prout opponi-
tur habitui contrario, sed ea quæ defectus qui-
dem est, ac quedam Intellectus ignavia, ut definie-
patebit) magis diminuitur in faintate, sed & in hac,
ut in cæteris omnibus major, & minor apparere
lesio solet. tertium locum obtinet oblivio, seu me-
moria simul cum ratione diminuitur. quartum locum
obtinet Stoliditas, seu Stultitia. Depravata
ratio modice in animi vehementibus ac subitanis
passionibus, in simplici delirio, in levè ebrietate,
medio critere in comate vigili, in minus levè delirio,
& ebrietate, in syncope, in suffocatione ex utero
non multum pertinaci, & in aliis. multum deprava-
tur in Amore, in Melancholia, ejusque quibusdam
que speciebus; in phreneticis, in rhabiotis, hoc est
a cane rabido commorantis, in furentibus ex utero
& hujusmodi. Denique deperditur ratio in furen-
tibus, maniacis, soporosis omnibus, & aliis, de qui-
bus sigillatum dictum sumus.

S U M M A R I V M .

- 1 Ratio diminuitur ex ætatis defectu.
- 2 Puerorum intellectus imperfectus & crudis.
- 3 Pueri, cur transacto decimoquarto anno ad multa admittantur.
- 4 Minorum viginquinque annis ad inferiores quoque dignitas non assunt cur voluerint ll.
- 5 Dignitas quanto major, tanto major etas in eligendo requiri.
- 6 Dignitas major majorem prudentiam requirit.
- 7 Prudentia habetur per experimentam, que indiget tempore.
- 8 Mulieres propter honestatem à quibusdam eliminantur, & propter rationis defectum.
- 9 Mulier habet confusum irratitudinem.
- 10 Imperfectio Intellectus in famulis magis similes est fauariis, in puers vero Amentiae.
- 11 A quibus eminentiam famam propter Intellectus imperfectionem.
- 12 Condicio faminarum in pluribus rebus deterior, quam virorum.
- 13 Mulieri propter imperficiem succurrunt.
- 14 Mulier habet Intellectum perfectissimum, & ad omnia habilem. dic in num. seq.
- 15 Mulieres ad omnia viris sunt imbecilliores.
- 16 Mulieres nendo ac texendo viri sufficiunt.
- 17 Phares mulierum imperfectiones. & num. seq.
- 18 In senio confusa ratiocinatrix pars omnes dimi-
nuuntur.
- 19 Senes indolentes.
- 20 Memoria diminutio senectutis adventum significat.
- 21 In senibus, que sint interdenda.
- 22 Senes si omnino fatui evadant, quomodo trahendi.
- 23 Quo tempore diminuitur ratio in senibus.

De rationis diminutione ex defectu
Ætatis, & Sexus.

Q Y A E S T I O V .

Ratio non modo ex morborum culpa non inter-
gra repertitur, ut in perfecto viro requiritur, sed etiam ex ætatis defectu, quia nimis tenera, vel
nimis jam præcipita, & ex defectu sexus, quia
femininus. quamobrem cum hæc rationis dimi-
nutione pueris, deceptis, ac mulieribus familiaris
sit, de his primum agere hic decrevi. Neque mi-

retur

retrum quisquam, quod tales inter dementes connumerem, cum vere dementes non sint, quia id ex eo effectum est, quod finis intentus in hoc titulo is fuerit, ut de omnibus his tractatio instinguatur, qui ex rationis & Intellectus vel naturali, vel accidentalis defectu à Legibus ad nonnulla agenda non admittantur, & ob id ipsum favorem ab illis reportant, &c. ex hoc ergo cap. jure in hoc titulo tales comprehensum nullus inficietur. de illis tamen brevibus agendum est, quod alias de his 2 ipso differuntur. primo autem loco occurunt pueri, quorum Intellectum esse imperfectum ac ruderem, ea estate durante, & cunctis notum est, & probavi lib. 1. harum Quæst. Tit. 1. Quæst. 4. a num. 14. ad pueros seqq. ubi etiam, & ad quemque ætatis terminum ea intellectus imperfectio in ipsis daret, ut ab omnibus pœna actibus civilibus celebantur, & in penalibus, ubi deliquerint, 3 veniam ea de causa impetrant, petractavi. Curvero, transacto decimoquarto anno, ad multa quidem admittantur, ut ad Testamenta confessionem, ad religiosum ingressum, ad matrimonium, & in iis, quæ ad bonorum administrationem peculiariter pertinent, immisceri non permittantur. 5. Mæstis Inst. de Cœst. rationem habes ibidem quæst. 6. num. 4. 87. & seqq. Putaverim porro Canonistas non modo considerasse hanc Intellectus imperfectionem, cum non assunt ad inferiores quoque dignitates eum, qui annum 25 non attingit, ut ad curam animarum, & Parochialium Ecclesiærum, sed considerasse etiam aliquem perfectionem, à qua cum illi deficiant, vel deficerent presumantur, ut plurimum, non mirum est, si ad ea, qua diximus, ab ipsis non admittantur. cap. cum in cunctis de Eleç. & Eleç. potest. & ibi Bald. num. 12. & quod hoc veritatem habet, videmus, quod quanto dignitas major exsistit, eo major etas in eligendo ab ipsis requiritur, de 6 qua re vide Garz. de Benf. par. 7. cap. 4. & hoc non injuria; quia major dignitas majorem requirit prudentialia, major autem prudentialia ex majori etate habetur, quia ex experientia, que indiget tempore.

8 Ceterum mulieres non solum ex eo, quod propter honestatem dicitur, à quibusdam eliminantur, ut patet ex l. 1. §. secundo loco. ff. de Poſtul. veluti est publici officii administratio, ut per l. 2. ff. de Reg. 9 Iur. sed etiam ex eo, quod ad multa non sufficiunt ob eam Intellectus imperfectionem, quia Mulier confusum habet invalidum. Hypol. de Magist. sing. 450. num. 4. Malvag. consil. 65. num. 15. volum. 1. Trag. ex Arist. de leg. connib. l. 1. num. 70. quod

10 ex imbecillitate caloris illis evenit; unde nota, quod imperfectio Intellectus feminarum magis similis est fatuiti, quia ex depauperatione spirituum, imperfectio vero intellectus in puers magis similis est amentia, quia ex multitudine humiditatis obruentis ipsos spiritus, unde & ad cetera omnia, in quibus spiritibus animalibus, ut instrumento opus est, infirmioris existunt, ut alias ex Galeno 11 dixi. Mulieres ergo ob eam Intellectus imperfectionem à quibusdam prohibentur, ut effet exempli gratia, à testimonio dicendo in quibusdam casibus, ut per l. Qui testamento. §. eum qui. ff. de Testam. à tutela administranda, ut per l. fin. ff. de test. tandem que, licet alia causæ memorentur, hac ipsa intellectus invaliditas in causa simul esse potest, ut conditio feminarum, in quamplurimis rebus deterior sit, quam virorum, ut l. In multis. ff. de statu hominis. quarum multas recentef Gle. ibid. Immo & pro-

12 pter eam ipsam causam favorem quoque à ll. re-
portant; nam propter imperitiam mulieri succurri- 13 gantur, & mitius puniuntur, ut ex l. fœsi. & Bald. docet ex nostris lo. Aph. in spec. Med. Christ. lxx. 2. vers. Pares autem pag. 60.

Dubitari tamen poterat, an hæc ratione para-
trata censeri debeant, & Iustitia confona; cum alias mulieres perfectissimum habent Intellectum, & ad 14 omnia studia, tam practica, quam speculatoria, etiam ea, que corpore dexteritate ac virtute indi-
gent, aptissimum; ac profecto, Platone Iudice in sua Republica, Mulieribus maximam inferri inju-
riam confundit efficit, cum & ad publica munera exerceenda, & ad omnia, ad quæ viri apti sunt, suffi-
cere & ipsæ possint, præcipue si bonis artibus ac disciplinis imbuantur. Verumtamen neque in Plato-
niæ Republica verâlur, neque, si in ea verâlur, 15 pares fortasse in rebus agendis mulieres unquam viris illo facculo esse possent, cum, vel ipso Platone teste 5. de Republica, ad omnia viris imbecilliores 16 ex sua natura sint. Ceterum ab Imperitoribus no-
stris recte leges hæc contra foeminas latas fuisse omnino afferendum, quippe quæ nendo ac texen-
do vir sufficient, nec ullo liberalium artium studio 17 ullæ, nisi de raro capiantur, si quæ autem similibus teste 5. de Republica, ad omnia viris imbecilliores 18 ex sua natura sint. Ceterum ab Imperitoribus no-
stris recte leges hæc contra foeminas latas fuisse omnino afferendum, quippe quæ nendo ac texen-
do vir sufficient, nec ullo liberalium artium studio 19 sufficiunt, ut in comm. super Ritr. Magn. Cœr. Ritr. 1. num. & seqq. & ibi addit. eas autem imperfectiones, aut earum plurimas ex Intellectus imperfectione ipsas fortis non ambigendum, ob eam enim causam à passionibus veluti bruta facillime, ac nullo negotio 20 evincuntur, iracundia enim sunt, loquacissima, ava-
risissima, & ne omnia earum vita recenseam, uno verbo me expediā, si dicam, omnino ipsas ab humani intellectus perfectione, quæ viri dotati esse solent, deficere.

Ceterum in senio confectis omnes ratione in-
tricatis animalia partes diminui patet, quam ob rem cum 21 eam etiam viri attringunt, indociles censentur, un-
de illud Theognis: Ne doceas me, etas jam facit indocilem. & illud Plauti in Mercat. Act. 2. Scen. 2.

Senex cum exemplo est, jam nec sentit, nec sapit, Ajunt solere eum rursum reparare.

Et recte quidem pars ratiocinataris, & memo-
rie diminutio senectutis adventum administrari di-
cuntur. Arnold. Villanov. de retard. senect. cap. 2. Fa-
ciunt autem ad hæc ipsa ea, que adduxi lib. 1. ha-
bent. Quæst. Medic. quæst. ult.

Quia tamen non omnes senes uno modo lœdi-
videntur secundum rationem, idcirco dicendum
videtur, quod in his, in quibus quædam tantummo-
do ignorâvia ac tarditas memoria & Intellectus est, ex caloris ac spirituum depauperatione, pauca 23 quædam interdicti deberent, ea nimis, que omni-
num sanum, ac bene valentem & vividum Intel-
lectum requirunt, ut publici officii administratio, &
alia hujusmodi. In ceteris autem nullum intercedere
potest dubium. At si eo fatuiti deveniant, ut me-
moria ac ratione ob etatem defitui videantur, nul-
lus dubitare debet, quin in illis locum ea omnia ha-
bitantur. b. 2. beant,

beant, quæ in veris fatus procedunt (de quibus in sequentibus plenissimam habebimus tractationem) ita enim jubet *Plato* *xi.* de Republica paulo ante finem in his casibus agendum.

25. Quonam vero tempore diminui consuecat ratio ac memoria in sensibus, decidi firmiter non potest: nam pro temperamentorum varietate, alisque que accidentibus varia ejus rei tempora existunt, quidam transtacto sexagesimo, alijs non nisi septuagesimo, sunt & qui nullo modo, vel leviuscule tantum lœdi competerant. Ita pluribus, quod præcipue attendendum est, terminus septuaginta annorum in ea re esse solet, quamobrem & ob hanc ipsam causam, & ob corporis simili valitudinem, tunc temporis à muniberis publicis excusantur, à tormentis immunes servantur, & in delictis levius puniuntur, ut latius dixi *ib.* *i.* quest. ult.

S V M M A R I V M.

- 1.* Animi vehementes passiones rationis usum diminunt.
- 2.* Vehementibus animi passionibus detenti non recordanter eorum, quæ egerint in passione constituti.
- 3.* Amor, Ira, ac Timor præ ceteris animis turbant.
- 4.* Excandescit, & Irre proponit, & effectus Irre similis.
- 5.* Ira fervor calor is in corde.
- 6.* Nullam differentiam faciunt Inreconsilii inter Iram, & Iracundiam.
- 7.* Ira circa res magna, Iracundia circa parvæ, & Irati magnanimi, Iracundiæ pusillanimes.
- 8.* Ira est salsus hominis ratione uteris, Iracundia etiam brutis communis.
- 9.* Ira virtus quedam est.
- 10.* Ira cum mansuetudine juncta esse potest. & num. *13.*
- 11.* Ira sequitur rationem. & num. *26.*
- 12.* Ira duplex, humana, & ferina.
- 13.* Ira Irre ledatur ratio.
- 14.* Ira non sunt in plenitudine Intellectus.
- 15.* Impetum Irre continere est impossibile.
- 16.* Actus ab Irato celebrari, an irritat.
- 17.* Fæcum aut dictum calore iracundia non tenet.
- 18.* Delicta calore iracundia perpetrata, mitius puniuntur.
- 19.* Que conditiones requirantur, ut Ira delinquentem excusat.
- 20.* Prima causa excusationis in delinquente ex Ira.
- 21.* Secunda causa.
- 22.* Votum calore Iracundia factum non tenet.
- 23.* Delinqens in Ira, an excusandus.
- 24.* Ira unde fiat.
- 25.* Animæ frustis, animoque indulget Ira.
- 26.* Instans dolorum temperare est difficile.
- 27.* Quo Irre reficit, triste est, & violenta ejus cibatio.
- 28.* Ira à culpa excusat.
- 29.* Ratio dicta, proprium honorem servandum.
- 30.* In anima equparatur morti.
- 31.* Nullum genus hominum à ratione magis distat, quam Iracundiæ.
- 32.* Ira, an testificari possit de his, quæ videntur in Ira constitutis, dic ut nam. seq.
- 33.* In timore Ratio vacillat.
- 34.* Timor est expectatio mali imminentis.
- 35.* Quod metus causa sit, ratum non habetur.
- 36.* Metus qualis esse debet, ut justus dicatur.
- 37.* Timores non habent Intellectus plenitudinem.

42. Velle non dicitur, qui metus causa vult.

43. Timoris duas species.

44. Pudor est timor, ne mali puerus.

45. An, quemadmodum ex Timore, sic ex Pudore irrita nonnulla habeantur.

46. Timor infanüs non comprehenditur in Edicio, loquente de Timore imminentis malis.

47. Irrata cur à culpa excusat.

48. Quaque tenetur suum honorum usque ad mortem tueri.

49. Metus infamia est metus cadens in constantem vivum.

50. Timor amissionis honoris equiparatur timori mortis.

51. Interesse honoris magis, quam quilibet aliud.

52. Tam Ira, quam Timor rationem turbant.

53. Timor Infamia non ita vehementer, neque subitus. causam vide num. seq.

55. Nobilis multo magis commovetur ex timore Infamis, quam Ignobilis.

56. Malis mores Intellectum depravant.

57. Homines in malis moribus habituatis non habent circaea, quæ tales mores respiciunt, integrum rationis usum.

58. Confessando viri habet Nature.

59. Meliori luxuriose honorum administratio interdicatur.

60. Melior ex imperio luxurie rationis minime compedit.

61. Prodigii à multis artibus prohibetur.

62. Prodigii testari non permituntur.

63. Prodigii discretion careat.

64. Prodigii sua bona administrare non potest.

65. Prodigii non potest vendere etiam cum iuramento.

66. Prodigii probet eligi.

67. In viris habituati cœcum circa ea, quæ ad talia viris pertinent.

68. Rationis depravatio ex pravitate morum non excusat à pena, neque à culpa.

69. Nullus, nisi sponte malus.

70. Volumas secundum Naturam boni est.

71. Virtus & virtutis voluntaria sunt.

72. Nulla necessitas ad mala perpetranda nos cogit.

73. Natura hominis prona ad malum.

74. Homo non fit sponte malus. Contrarium ibid.

De Rationis læsione ex animi Passionibus, & ex pravitate Morum.

Quæstio VI.

IN superioribus quæstionibus vism in universali est, quot dementia genera sint, ac quoniam modo, ac quantum in illis Intellectum lœdi contingat; nunc eadem in particularibus repetenda, ac particularibus casibus applicanda; pro diversitate namque in particularibus considerata à legibus multa permittuntur, multa denegantur, in aliis quoque favorabiles existunt; permittunt enim, aut denegant contrahere, exempli gratia, sua bona administrare, donare, testimonium dicere, testamentum condere, publica officia administrare, feudi succedere, ad sacra promoveri, in sacris administrare, beneficia obtinere, vel resignare, Religionem ingredi, Matrimonio jungi, Thorum conjungere, vel disjungere. Favorabiles demum existunt in poenis infligendis, in privilegiis concedendis, & similibus. Cum ergo in singulis horum,

Questio VI. De Dementia, &c. & morbis omnibus, qui rationem ledunt.

17

cæterorumque actibus exercendis modo sanus omnino Intellectus requiritur, modo nullus, modo mediocriter sanus, ac in dementia Ratio aliquando omnino ægrotet, interdum afflitus desperdatur, aliquando vero tantisper à naturali statu distet, videndum qui actus, in quibus dementia celebrari per ille permitti debeant, qui denegari, in qua dementia favorem reportare possit demens, in qua non.

Ac ut origine à lioribus sumamus, primo se nobis offert ex intellectus & rationis perturbatione, quæ ab animi passionibus vocatis contingere solet: præter morbos enim, qui in nobis rationalem anima partem depravare, ac aliquo modo lœdere apti sunt, etiam eas passiones, præcipue si substantiae, tñ vehementer, idem operari, notissimum est, & manifestissime ostendere potest experientia; omnes enim, qui similibus passionibus detinentur, interdum nullo modo recordantur eorum, quæ tunc egerint, ut testatur etiam *Gal.* *2.* de mot. mus. cap. *6.* claff. *1.* quin etiam & sensibus ipsi exterioribus decipiuntur; ut de Iratis dicebat *Aver.* in *Paraphr.* lib. de sens. & sens. in princ. & de his, qui timore afficiuntur vehementer, dicit *Fracast.* de Intellect. lib. *2.* qui aliquando quod ante oculos habent non vident, & id, quod eft unum, duo illis apparet; quæ omnia non aliunde eveniunt, nisi ex veheuentia motus in sanguine ac spiritibus, unde & ipsos animales spiritus perturbari contingit, qui Rationi, Memoria, Imaginationi, ac reliquis facultatibus assistunt.

Licet autem animi passiones pro varietate objectorum diversificantur, ac plures existant ad diversas Animæ partes pertinentes, de omnibus tamen sermonem habere præsentis loci non est, sed de illis tantummodo, quæ cum inter ceteras veheuentissima sunt, praæ ceteris etiam usum rationis aut adire, aut latenter interturbare conuenienter, eæ sunt

3. Amor, Ira, ac Timor; de Amore autem cum pluræ seorsim dicere patim, pro nunc plura non addam, sed de aliis duabus loquar, ac prima de Ira, cuius propagatio excandescit est, vel affectus Iræ fatum vale similis. Nam Iracundia *Arii*, in libello de virtut. tres species faciebat, Excandescitiam, Sævitiam, & Vecdiam, tam Ira autem, quam Excandescitiam furoris nomine insignitur, & de Ira patet apud omnes, & tritum est illud Horatii:

Ira Furor brevis est.
De excandescitiam autem patet apud *Gal.* lib. de cogn. ac cœr. anim. morb. cap. *5.* claff. *2.* Est autem Ira fervor caloris in corde, ut idem *Gal.* testatur lib. *2.* de sanit. tuen. cap. *9.* & ante illum *Arist.* *1.* de Anim. sex. *16.* & probatur etiam *Fracast.* lib. de Sympat. & Antip. cap. *21.* Aliis autem, ut *Plat.* in lib. de virt. mort. Ira est libido quedam vindictæ. Illud vero adnotandum præcipue videtur, Inreconsultus nullum facere differenter inter Iram & Iracundiam, & Iracundum, & Iratum, cum tamen *Gal.* comm. *2.* in primum de morb. vulg. text. *28.* claff. *3.* & *Vallæfus* in *6.* feli. *4.* text. *22.* non solum differre, sed affectus etiam contrarios esse voluerint: si quidem Ira non est nisi circa res magnas ac magni momenti, vel quæ tales se offerant Iracundiam esse potentiam iracendi, Iracundia actionem iracendi, immo respuit supracitatas distinctiones, & lib. *1.* cap. *3.* Aristotelem, quod hæc attulerit, Iræ defensionem vocat, at si alia etiam supradicta expendas, non vana esse proculdubio dices. His præfatis, que non parvi momenti sunt ad eum finem, ad quem hæc scribi-

ij. B 3 mus,

Text. *32.* Irati autem calidissimi. præter hæc Ira quidem filius hominis ratione uteris propria est, & vel Seneca ipso teste libro *1.* cap. *3.* de Ira, Iracundia vero communis illi cum pueris & belitis, ac per sonis abiectis & vilibus, ut mulierculæ sunt. *Gal.* *5.* de Plac. Hipp. & Plat. cap. *17.* in fin. & ex Iureconsultis *Traq.* de leg. connub. *Glos.* *1.* par. *9.* num. *184.*

Quamobrem de Claudio Imperatore hæc habentur: Iræ atque Iracundia conscius sibi, utramque excusavit, editio; distinctaque pollicitis alteram quidem brevem & innoxiam, alteram non injustum fore. *Suet.* in *Claud.* cap. *38.* & in seqq. plura videtur licet volenti de mulierum ira, unde ira fortale virutus quedam est, cuius contrarium quoad excessum iracundia est; iraci enim, quando & quibus oportet, non minus quam desiderare, quando & quæ oportet, aut timere, quando & quæ oportet, virtus est; indicio fit, Iram cum manufactudine conjunctam esse posse ex *Aristot.* Moral. Nicom. lib. *4.* cap. *5.*

lib. illud in Sacris: Irascimini, & nolite peccare. *Psalm.* *2.* Ephef. *4.* Neque absque summo judicio divinus Poeta, ac cæterorum pater Homerus tanquam sui Poematis subjectum, Iram Pelida proponeat canendum; non enim putandum, ipsum de Ira intellexisse, prout virtutum quoddam est, sed de Ira, prout in Magnanimo viri originem dicit ex iusta causa, quæ ab illo dubio virtus quedam est. Vnde etiam Deo ipsi ira tribuitur, Ovid. lib. *1.* Metam.

— dignas Iove concepit iras.

& Ecclæsiph. *7.* ver. *4.* Melior est ira risu, passimque in *S.* Scriptura Deo tribuitur Ira, quamobrem non alia de caussa dictum est ab *Aristot.* *8.* Moral. Nicom. lib. cap. *6.* Iram quodammodo rationem sequi; Immo Plato *4.* de Rep. trans. med. vim Irascibilis rationi auxiliari dicebat, ad quod annuebat facundissimus Poeta nofer *Torq.* *Tall.* in suo magno Poem. cant. *16.* st. *34.* in illo carmine:

Mâ poi che die vergogna a flegno loco.

Sdegno guerrier della ragion feroci.

Licet autem Iracundia proxime non rationi solum, sed interdum etiam concupisibili opem ferre irascibilem affirmaverit, quomodo autem id fiat, docet ille ibidem.

Videtur etiam ipse Arist. duo hæc Iræ genera distinguere, cum unam humanam vocet rationi conjunctam, aliam ferinam, & à ratione alienam. quinimo Plato *5.* de Leg. circa medium, duo hæc Iræ genera agnoscere videtur, cum diceret nos debere miseri etiam, qui cum pravi sint, tamen sanari possunt, quibus tamet nos iraci, Ne, inquit, aduersus eos muliebris iracundia fervore animus effterat, durisque infistat; qui autem subdit, ita sunt flagitosi, ut incurabiles sint, eis ira veheuentius immitienda; Præterea diximus, addit, animosum, id est generosæ iracundia non expertem, ac simili mitem bonum virum semper esse debere. Vides ergo duplicum Iram ex Platonis sententia, alteram, quam muliebrem vocat, alteram, quam generosam, & quod Ira cum manufactudine conjungi possit. At longe alter Seneca in lib. *1.* de Ira cap. *13.*

4. Iracundiam ab Ira, & Iracundum ab irato distinguunt, vuln. enim Iracundiam esse potentiam iracendi, Iracundia actionem iracendi, immo respuit

supracitatas distinctiones, & lib. *1.* cap. *3.* Aristotelem, quod hæc attulerit, Iræ defensionem vocat, at si alia etiam supradicta expendas, non vana esse

procudubio dices. His præfatis, que non parvi momenti sunt ad eum finem, ad quem hæc scribi-

ij. B 3 mus,

mus, jam manifestum sit, in Ira rationem ladi, 14 quod ex vehementia, ac impetu ejus affectus accedit; quod non solum de Iracondia intelligi volo, 15 sed etiam de Ira, qua justa sit, non enim tales ira affecti in plenitudine intellectus sunt. *Bald.* in cap. 16. 1. §. 1. in fin. de sent. *Iur. firm.* & alia testimonia habebis infra, unde est, quod quia Intellectus in Ira sui juris non est, arduum admodum est ejus impietum contineat, ut testatur *Plut.* in lib. de *Aud.* *Poet.* Et *Bos.* in *practic.* *crimin.* tit. de *homic.* num. 60. est 17 enim impetus illius talis, ac tantus, ut omnino nihil ab infante, aut furore differre apertissime firmaverit. *Gal.* de cognit. & cur. anim. morb. cap. 5. class. 2. & ex ureconfusis preter quamplurimos alios *No-* 18 *vell.* in trist. ad def. reor. in rubr. *Homicida.* quibus ex causis à pena mortis excusentur, num. 64. & *Thef.* decisi. 168. num. 3. 19 Atque hinc sit, quod Iracondia faciliter cadat in eos, qui minus ratione utuntur, idcirco magis cadit in mulieres, quam in viros, magis in agrotos, quam in fano, magis in idiotas, quam in ceteros. *Plut.* in lib. de *cobib.* *Irac.* & de hac dictum in Sacris est *Proverb.* 1. & *Ecclesi.* 7. vers. 10. Ne sis velox ad iracundiam, quia ira in fini stulti requiescit.

20 Igitur cum in hac passione rationem ladi manifestum sit, iure videndum est, an actus ab Irato celebrati ex hoc capite irriti censendi sint, nec ne, quod ipsi lucec. prudentissime fanciverunt in l. divortium non est. ff. de divort. & repud. in l. *Quicquid.* 21 ff. de regul. *Iur.* dicentes, nullum factum, aut dictum calore Iracondiae ante ratum habendum, quam ex perseverantia apparuerit, illud dictum, aut factum ex rationabili proposito emanasse, quia in ipso Iracondia calore omnia irrationalib. 22 ter fiant, ac dicantur. quamobrem delicta calore Iracondiae perpetrata, mitius puniri volum, ut de homicidio testatur *Theſaur.* ubi supra num. 4. fed 23 quae conditores requirantur ad hoc, ut ira delinquentem excusat, habens apud eudem *Theſaurum.* 24 ibidem. Sunt autem praecipue due: una, quod Iratus ex justa causa, ad hoc ut ab Iracondia distinguatur, unde vide, quam necesse fit has passiones distinguere: alia ut delictum in ipso ira calore sit patratum; tunc enim homo extra mentem est, & ratione non obediens; & idcirco si maritus adulterum sua uxoris in continentia occidat, excusatur, securus vero, si ex intervallo. *Farinac.* quest. crimin. 121. num. 115. par. 2. tit. de *homicid.* *Canonista.* quoque ad hoc ipsum insinuandum, fanciverunt, ut 25 calorem Iracondiae factum non tenere. *Lud.* *Rom.* sing. 514. num. 2. *Clement.* de patr. potest. eff. 5. num. 36. 26 Occurrit tamen dubium, an nimis delinquens in Ira debet à culpa excusari; jam enim dictum est ex *Aristot.* & aliis, Irat. sequi rationem; videtur ergo ex hoc, quod Iratus id, quod agit, cum ratione agat, quamobrem neque à culpa, neque à pena videbatur excusandus.

27 Alia autem ex parte certum est, Irat. fieri ex dolore accepta contumelie, quam Natura eo motu insurgit, ut à se depellat quocunque modo potest, etiam malum pro malo rependens. *Fracaf.* ubi supra. 28 *Anima* enim fruiatur, animoque indulget ira. *Arist.* ex *Herac.* sententia, ubi infra. at præ- 29 terquam quod iustum dolorem difficile est temperare. 1. si adulterium. §. *Imperatores.* ff. de *Adulter.* *Glos.* in l. *Grac.* ff. ad l. *Iuliam de Adulter.* verb.

Dolor. & ex nostris Aristot. ex ejusdem Herac. sententia 2. *Moral.* *Endem.* cap. 8. quod enim ira reliftit triste est, & violenta ejus exhibito, ut idem *Arist.* ibid. dolor enim, teste *Plat.* de *Rep.* hominem dementem facit, unde etiam ex hoc capite, Irat. à culpa excusare docentes. *Glos.* in l. *Divortium.* ff. de divort. *Petr.* *Gerard.* sing. 16. num. 2.

Quod vero dictum est, Irat. sequi rationem, sic intelligendum est, ut veritatem habeat, quatenus potest Irascibilis moveretur quidem primo à ratione ad depeplendam injuriam; nam ratio di- 32 stat proprium honorem tutari, & ex ratione est, ut homo suum honorem etiam proprie vita anteponat. *Paris.* à *Put.* de *milit.* §. *An quis spen-* 33 *tem.* &c. num. 3. quia Infamia equiparatur morti. argumento 1. *Infa* in principio. ff. de *militum.* vind. 34 quatenus autem Irascibilis cum impetu moveretur, non expectans quid libi à Ratione praecipiat, non solum ipsam Rationem non sequitur, sed ab ipsa longe tele avertit, ita ut homo ex ejus impetu impos mentis reddatur, ac in summa, ut clare apparet Irat. esse à Ratione alienam, contemplare homines omnes, ac nullum eorum genus magis à 34 ratiōne distare compieris, quam Iracundos. Sapienter ergo *Proverb.* cap. 12. vers. 16. dicitur: Fatus statim indicat iram tuam. Cui simile est illud Plauti in *Pseud.* Act. 1. Scen. 5.

— *Iam istibet insipientia est, Irat. in promptu ge-* vere.

Sed num Iratus testificari poterit de his, quae 35 vidit, aut audivit, dum adhuc in Ira persistebat? & absolute dicendum, quod non, satique ad hoc 36 sit *Gal.* & *Averrois* auctoritas jam supra allegata, cui quam assentietur quotidiana experientia, nemo est, qui non noverit.

Sequitur, ut de Timore loquamur, ex quo claram est, praesertim si subitus ac vehementes existat, maximam fieri spirituum perturbationem, unde & facilmente ipsa ratio vacillat, sive juris non est. Immo adeo vehementem confitat esse passionem timorem, ut nonnulli ex subito timore interierint. *Gal.* 2. de *symp.* *caus.* cap. 5. Timorem vero esse expectationem imminentis mali, & notum est, & docuit *Plat.* in lib. de *Fortitud.* in fin. qui affectus est Animi & vehemens, & subitus, ut Galenus testatur 12. *Meth.* & idcirco prudenter à Iureconfusis determinatum est, quod quodcumque metus causa sit, ratum non habeatur, ut lib. 1. ff. de eo, quod met. caus. ubi qualis debeat esse 40 merus, ut justus dicatur, & de hoc ipso quamplurima videat Iurisperitus apud *Farinac.* *Frag.* crimin. par. 2. lit. M. Ratio autem ejus rei non alia est, quam ea, de qua supra, nimis quia timores non habent intellectus plenitudinem. *Ca-* 41 *ball.* de omni genere *homic.* num. 100. immo & vo- luntate, & consensu parentum, neque enim velle di- citur, qui metus causa vult. *Marant.* quest. leg. diff. 6. num. 36. quia metus est contrarius voluntati, & libertati. *Roland.* *Confil.* 95. num. 31. lib. 1. unde illico, atque probatus sit metus, actum non suffice sponte celebratum, sequitur. *Bald.* adductus per *Emil.* conf. 73. num. 15.

Ceterum pro diversitate objecti imminentium malorum, timor etiam diversificatur; & idcirco *Plato* 1. de *Leg.* in fin. duas Timoris species constituebat: Timoris, inquit, duas species; timemus equidem mala ea futura expectantes, timemus

etiam saepe opinionem, ne mali putemur, si quid minus honestum faciamus, aut dicamus, quem timo- 44 rem nos sane, & omnes, ut arbitror, pudorem vo- camus. hec *Plato.* ex quibus dubium insurgere po- 45 terat, an quernadmodum ex timore imminentis ma- li multa irrita habentur, & culpa, ac una poena in de- lictis minutis, eadem procedere debeant in timo- 46 re imminentis infamia. & licet ill. in l. nec timorem, in prime. ff. de eo, quod met. caus. determinaverint, ti- morem infamia non comprehendunt in eo edito, i- quo comprehendebatur timor imminentis mali, ta- men adhuc remanet dubitationis locus; quia si Iratus 47 excusat à culpa, ut diximus, si quando iusta ira 48 accensus delinqutat, quia uniusquisque tenetur etiam ad mortem usque suum honorem tueri, pat videtur ratio militare in eo, qui timet honori suo, si quid ejus 49 argumento 1. *Infa* in principio. ff. de *militum.* vind. 50 dicunt enim furor non presumitur, quia defe- 50 dentem in constantem virum. *Sanchez.* de *matrim.* lib. 4. dis. 5. num. 14. & seqq. quia timor amissio- nis honoris & qui paratur timori mortis. *Farinac.* qui ad id plures adducit DD. *Frag.* crimin. 1. lit. M. 51 num. 1. & quest. 124. num. 41. tit. de *homic.* Ca- ball. de omni genere *homic.* num. 90. immo interesse honoris dicunt illi magis esse, quam quodlibet aliud. *Carav.* super *Rit.* *Magn.* *Car. Rit.* 5. num. 6. Et potius mortem esse subeundam, quam infamiam. *Tiraq.* in trist. de *Ind.* in reb. exig. nit. 77. ubi & divi Pauli sententiam huic rei facientem habes. & plura alia vide ad hoc allata per *Caſſan.* in *Catal.* *Glor.* *mund.* par. 1. confid. 2. in primis.

Dicendum ex mea sententia est, veritatem qui- 52 dem habere, quod tam ira, quam timor imminentis mali, quia passiones sunt & subitae & vehementes, ut diximus, rationem turbant, atque confundant, ita ut in ea, aut tali timore positi extra rationem agere quicquid agunt, dicendi int: at hoc minime locum habere in eo timore, qui ex imminente infamia; 53 neque enim tam subitus ac vehemens est, ut hominem à ratione abstrahat, ut ille; non enim ita apta est commovere spiritus & languinosa species infamiae, seu honoris menti oblati, quemadmodum apta est species imminentis mali, ut mortis, & hujusmodi, cum magis illa, quam haec extra sensum posita videatur; & tamen esset in hoc caſu attendenda personarum conditio, cum absque dubio specie infamiae multo magis nobilis ignobilis commoveret, & consequenter magis prater rationem illam ope- 54 rari contingit ex eo timore.

Malos denique mores intellectum perturbare, ac manifestissime ledere, ita ut hominem in brutum pene animal evadere cogant, auctoritate *Platonis* in *Philebo* in prim. & alibi confit, & dochifimus quidam *Medicus*, *Valescus*, inquam, *Tarentinus* sive *Philonis* lib. 1. cap. 11. qui est de amore, aperitissimus verbi dicebat, homines in malis moribus habituatos non habere integrum rationis usum; nec mirum si videatur, cum à confusione, que vim naturae habet, ratio corrumpatur, ita ut tales non amplius sui compotes existant, ut ratione persuadente à malis moribus retrahantur, quia impellente, ac quasi cogente consuetudine in mala opera precipitant, quod & annuitur in Sacris *Sap.* cap. 12. vers. 10. Non ignorans quoniam nequam est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum, & quoniam non poterat mu- 55 tari cogitatio eorum in perpetuum, & prudenter quidem *Langius* lib. 1. Epif. 70. vita beneficis com- parabar, non alter enim in virtutis affueti vitiis sem-

per vivunt, quam si à beneficis sic, & non alter o- perari cogentur.

Circa hæc igitur, ut in ceteris omnibus, pruden- tissime à ll. provisum est; nam (quod pro exemplo adhuc volo) luxuriæ mulieri administrationem 59 etiam propriorum bonorum interdicunt, & curato- rem recipere illam cogunt. 1. *Et mulcri.* ff. de curat. *furijs.* *Vanc.* de nullis. & inhab. nu. 24. *Rul.* conf. 86. num. 50. lib. 2. Et ratio ea est, quia ex impetu luxurie 60 mulier rationis minime compos evadit, & infatuatur. *Marci.* *Matej.* sing. 102 num. 8. in amor. Non le- 61 sus etiam, sed ob eandem rationem, corruptionem fecl. Intellectus ex pravitate morum, prodigus a multis actibus prohibetur, quia & hic ex malo habitu impos mentis redditus est. *Barol.* de *Nuc.* de *subſit.* cap. 3. sub num. 6. *Mofc.* concl. 1234. nu. 2. vol. 3. Vnde prodigus, & furiosus pari paſu videntur in tute ambulare, sicuti enim furor non presumitur, quia defe- 62 cens est prater naturam, sic neque prodigalitas; & sicuti femeſi funolus tempera pralunata furiosus, sic & prodigus, & sicuti furiosi nullus est sensus, & im- pos mentis sua est, sic & prodigus, quæ omnia vide apud *Mofc.* ubi proxime. idcirco ergo restari non 63 permititur. 1. 1. eu. ff. de *Tef.* §. Item *Irodig.* *Inſit.* quibus non est permis fac. tef. Er jure, quia discrecio 63 caret. *Petr.* a *Biaz.* in direct. Ecl. cap. 32. par. 2. nu. 4. Quinimum neque ipse sua bona administrare potest, sed curatore recipit lib. 1. ff. de curat. *furijs.* neque 64 vendere potest etiam cum juramento. *Fab.* de *Mont.* de emp. & vend. quest. 3. num. 37. omittit, quod pro- 65 hibeat eligi. *Petr.* a *Biaz.* ubi sup. num. 1 & alia, quia hujusmodi multo facilius locum habere notum est. Ex quibus eliciendū jam est, quod si quis sit in aliquo peculiari vitio, ac pravo more habituatus, certi effe- 66 possimus in hoc rationem cœcutire, circa ea parti- cularia, que tam virtutem, aut ejusmodi pravum morum concernunt, unde jure optimo in is ipsis, que ad talem morem, aut vitium pertinent, poterit hic à ll. prohiberi, ne aliquos actus celebrare possit, ut de prodigo dictum est, ne vendat, ne testetur, ne sua bona administret, ne eligatur, &c.

Circa ea tamen, que ad delicta pertinent, licet di- 67 ximus, in is rationem ex pravitate morum lesam esse, hoc ne tantillum quidem debet illos excusare, quin minus delinquentes summo cum rigore penas 69 dient, ac severissime puniantur, nam nullus, nisi spon- te malus est, cum voluntas secundum naturam boni sit, prater naturam vero mali, & vult Natura quidem bonum, prater naturam vero, & ex mente quadam aversione malum. *Arist.* *Moral.* *Endem.* lib. 3. cap. 11. Vnde prudenter Iureconsulti querilibet præsumi 71 bonum volunt. *Duen.* Reg. 75. int. B. *Rul.* Conf. 11. num. 8. lib. 3. *Malva.* *Confil.* 75. num. 22. *Volum.* 1. *Fa-* 72 *rinc.* Prai. crimin. par. 1. tom. 2. q. 47. num. 277. quia bonitas et propagata ex habitidine, & origine Naturæ, sed malitia non. *Bald.* *Confil.* 398. num. 4. Vnde *Ecclesiastes* cap. 7. vers. ult. Solummodo hoc inveni, quod fecerit Deus hominem rectum, & ipse se infinitis misericordiis questionibus. *& Ecclesi.* cap. 15. vers. 17. Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris, porrige manum tuam; ante hominem vita, & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi. at & virtus, & virtutis voluntaria sunt, ut idem *Arist.* ibidem cap. 7. docet; & ex ureconfusil. vide *Carav.* de *Medico* & ejus off. par. 2. num. 153. cum nulla necessitas ad mala perpetranda nos cogat; si enim in voluntaria vita efficiunt, non vituperarentur; verba sunt ejusdem Aristot., ibidem.

- 73 Scio in Sacris Gen. cap. 8. haberi, hominis naturam esse pronam ad malum, quod & Platoni acceptum videtur, cum homines non esse sua natura bonos in Memnon. dixerit, & ex lureconfutis probare nonnulli videntur hoc dictum. Redo. de Spol. 74 Eccles. g. 2. num. 65. Immo idem Plato in Tim. & de Legib. hominem non fieri sponte malum volunt, sed ex pravo corporis habitu, rudiisque educatione malum omnem evadere malum, quae tamen sententia veritatis difossa est, cum virtus & virtus voluntaria sint, ut dixi. Sed his pro nunc finem imponam, licet pleraque, que circa pravos mores afferri poterant, silentio, ne tadio Lectori sim, transfigere malum ad alia properando.

S V M M A R I V M.

- 1 Faturum plures species. & num. 4.
- 2 Faturum duas species ex Cardano.
- 3 Rudes & infulti qui.
- 4 Ignorantes ac imperti qui.
- 5 Hebetudo quid.
- 6 Ignorantia est quadam Animæ dementia.
- 7 Menta capi nomen fatus non convenit.
- 8 Fatus non sunt Insani.
- 9 Fatus non sunt Infanti.
- 10 Faturum devisor ex lureconfutis.
- 11 Signa primi generis fatuitatis.
- 12 Fatus, qui exquisita rerum memoria polleant.
- 13 Ingenio tardi, memoria tenacissimi.
- 14 Fatus, qui in certis rebus habent non mediocre judicium.
- 15 Prima fatuitatis species ut plurimum à nativitate est.
- 16 Fatus cerebi quedam frigiditas.
- 17 Multa non habent locum in primo fatuitatis genere, que locum habent in aliis.
- 18 Fatus primi generis à testimonio dicendo non repelluntur.
- 19 Sensus visus evidenter, quam auditus.
- 20 Ad testamentum confectionem fatus primi generis admittuntur.
- 21 Fatus primi generis non probantur ab ingressu Religionis.
- 22 Dementia impediens professionem talis sit oportet, ut auferat usum rationis.
- 23 Fatus primi generis à matrimonio contrahendo non excluduntur.
- 24 Fatus primi generis, à quibus prohibendi.
- 25 Fatus primi generis, an in delictis excusandi. dic ut num. 27.
- 26 Pueri in plenis excusantur.
- 28 Pubertati proximi sunt dolis capaces.
- 29 Vbi dolus & malitia praesens est, ibi culpa locum habet.
- 30 Fatus secundi generis.
- 31 Fatus proprie quid. & num. seq.
- 32 Fatus presumendus, habens memoriam inordinatam.
- 33 Fatus non habere cerebrum dicimus.
- 34 Stolidi & amentes proprie qui.
- 35 Fatus secundi generis ab omnibus civilibus ac ligimuntur, & in delictis excusantur.
- 36 Fatus secundi generis, an matrimonio interdicti debet. dic ut num. seq.
- 37 Fatus secundi generis, an testari permittendi. dic ut num. 41.
- 38 Non requiri mens omnino sana in eo, qui disponit de rebus suis.
- 42 Obliviosi qui.
- 43 Memoria defeciti qui.

Bæstum in crastinare aetatem.

Hos consultius fortasse hebetos vocaremus, & hanc

- 44 Cur obliuio distinguantur à memoria defeciti.
- 45 Memoria defeciti, ut fatus tristandi.
- 46 Multa procedere possum in obliuosis, que locum non habent in memoria defeciti.
- 47 An obliuio ad nonnullas, de quibus hic, admittendi.
- 48 Senes obliuioni obnoxii.
- 49 Oblivio à quanto tempore inducatur. dic ut num. 58.
- 50 Multa hominem magis aut minus obliuiose faciunt.
- 51 Mulieres magis obliuiose, quam viri.
- 52 Semina minima rerum memoria.
- 53 Siccæ temperatæ magis memoratæ.
- 54 Vix fieri potest, ut idem homo simul iudicio, & memoria valeat.
- 55 Memoria minus valent, qui superiora majora habent.
- 56 Magis obliuiose sunt, qui negotiis vacant.
- 37 Res magne in obliuionem de facili ire non praefumuntur.

De Ignorantibus, Fatus, Stolidis, Obliviosis, & Memoria orbatis.

Quæstio VII.

Rationis obliuiones, de quibus egimus, propriæ inter dementias non communierantur; primum autem locum inter dementias proprie sic dictas, seu inter eos, qui integræ rationem prout humana requirit conditio, non obtinent, videntur sibi quos communiter & generali quodam nomine fatus vocamus, quorum tamen plures species existunt, pro majori aut minori mentis & Intellectus ignavia ac tarditate, licet Card. comm. 6. Aphor. 51. duas tantum species fatuitatis constitutæ, unam, in qua quis non cognoscit, quæ cognoscenda sunt, & tales rudes apellaruntur, & hi fortasse sunt, quos infulti lures confutati vocant. Rota in l. ex facto, de vulg. & pupill. num. 82. eo quod omnia, quæcumque agunt, aut loquuntur, absque Venere & scie dicta, ac facta ab illis videantur, quæ de causa Veteres cum hujusmodi homines significare volebant, per blitum denotabant, quod herba stupidi, insipide saporis sit, nullamque acrimoniæ habeat, tradente Pier. Valer. Hierog. lib. 58. unde jure fatus haec herba à Martia le appellatur in eo carmine:

Vt sapient fatus fabrorum prandia bet.

Altera fatuitatis species ex Cardano est ea, in qua cognitis patutæ recte ratiocinantur, cujus proprium nomen fatuitatis facit, sed multo magis diversificari fatuitatis ac faturum species, notum est; in quibusdam enim sola quedam Ingenii pigrities & ignavia conspicitur, ex qua inhabiles redduntur ad ea Intellectu affsequenda, quæ ceteri homines, vel ex se, vel ipsa dictante Natura, vel pauxilla adhibita opera fallimile consequuntur, ut primordia quedam disciplinarum, artes quedam viles, ac proprie Mechanicas, mores, & instituta quedam civilia, corporis propriæ civilem cultum, ac quamdam naturalem, omnibusque communem in domestici negotiis virtutiam & alacritatem. Tales ignorantes ac imperitos vocamus, non quatenus scientibus ex disciplinis arte comparatis cōtrarii sunt, sed quatenus, ut dixi, ad naturalem quamdam, & infra mediocritatem rerum peritiam ac notitiam pervenire inepiti sunt, quales dicebantur olim Beotti, ex quo ortum adagium, Beoticum ingenium, pro crassi ac stupidi ingenii viro, unde Horatius Epist. lib. 2. epist. 1.

Quæstio VII. De Dementia, &c. & morbis omnibus, qui rationem ledunt. 21

- 6 hanc fatuitatis speciem hebetudinem, ut vocat Cardan. ibidem. Inter lureconfutos autem Rota in Melitens. Testamenti, Vener. 17. Februar. 1612. coram Manzando, hos indiscertos, ac infulti vocat. Hæc ignorantia, five hebetudo rudimentum ac principium quoddam fatuitatis est, cum vere tamen facilius non sit, neque ex ea fatui dicendi homines sunt, ut voluit Gal. Comm. 3. in 1. Proph. text. 60. class. 4.
- 7 Plato in Sophista, Ignorantia esse quandam animæ dementiam dixit, quod si de hac ignorantia illum loqui dicamus, non nisi id, quod supra annuimus, Platonem sibi voluisse dicere. Et legumperitus autem ignorantia vocatur morbus quidam animæ. Rota in tract. de pess. in princip. num. 3. quod coincidit cum Platonis dicto.

Hujusmodi hebetudine laborantes de eorum censu sunt, quos vulgo simplices, & crassæ farinæ, seu crassæ Minerve homines appellantur; vocamus infulti, Tardos, Bardos, Buccones, Moriones, Sanniones, ac de his vide Budanum in Annot. in Th. ff. de Adil. Edid. l. 4.) & per comparationem stipites, &c. Plautus in Bacchid. act. 5. Scen. 1. lepidissime ejusmodi nomina recentent:

Quicunque ubi ubi sunt, qui fuere, quique futuri sunt posthac
Stolidi, stolidi, fatus, frugi, bardi, blemi, buccones,
Solutus ego omnes longe antedeo stoliditia, & moribus
indolcis.

Ad cuius imitationem Terent. in Heautont. Act. 5. Scen. 1.

In me quidvis harum rerum convenient,
Quæ sunt dicta in stolidum, caudex, stipes, ajus,
plumbus,
In illum nil potest, nam exsuperat ejus stoliditia hæc omnia.

Sed quando de nominibus egimus, illud admundum, minime convenire fatus nomen mentecepi, quod tamen usurpant nonnulli lureconfutorum. Doc. in l. Humanitatem. C. de Impub. & alii subf. num. 1. Gloss. in §. Preterea verbo furios. Thesaur. Decif. 92. num. 2. nisi hoc largo modo intelligatur, aut de fatus in tertia specie, quemadmodum neque infantis vocari debet, ut Bart. facit de Tefl. num. 98. De his intelligendum id, quod proditum à nonnullis lureconfutorum est, dividibus fatus in eos, qui habent judicium, quantum haber puer quatuordecim annorum, & in eos, qui vix judicio æquant puerum decennem. Thesaur. decif. 92. num. 4. & ex Medicis, Act. serm. 6. cap. 22. per priores enim hoc primum Fatuitatis genus, nobis ignorantia & hebetudo appellata, significatur. Idem quoque sibi voluit Repa. l. Ex facto. num. 82. de Vulg. & pupill. cum dicebat, faturum quodam esse, qui senus fumus rudit tantum & heberis, cum aliæ eorum sint, qui omnino amentes sunt, & absque sensu. Sed diligenter ex lureconfutis. Fatus inter se diffinxit Menoch. de Arbitr. Ind. lib. 2. cap. 528. & num. 2. ad plures seqq. non tamen hac nostra methodo procedit, sed ut magis ad rem suam facere illi vīsum est.

11 Habet hoc primum fatuitatis genus sua signa, cognoscunt enim hujusmodi ignorantes, seu ut lureconfutorum voce utar, Maccarones, non solum ex eo, quod in omnibus tardi sint Intellectus, unde ad discordum etiam puerilia quedam disciplinarum elementa ineptissima sunt, sed etiam quod naturali qualitate defituntur, quæ de re majorum suorum vultum ac minas, etiam viriliter atatem attinentes, reverentur, & ea, quæ ipsis per etatem gran-

par. 1. Tomo 1. & in Melitens. Testamenti, alias citata. 21

nece minus secundum Ius mihi videtur, quod tales

minime prohibeantur ab ingressu Religionis, &

à professione facienda, quia ad hec sufficere potest

in illis rationis usus quicquid sit, talis enim dementia

impedit professionem sit oportet, ut auferat om-

nem rationis usum, eadem Rosa ibidem. decif. 134. nu- 22

mero 1. par. 2.

Neque matrimonio esse interdicendum his cre-

dide-

diderim, quia etiam frante ea intellectus hebetudine, vim sacramenti, ac finem matrimonii aequi possunt. est & hoc de mente ejusdem Rote. *Ibid. decisi.* 107. *num. 29. par. 2.* immo facilius, ut mea fert opinio, ad matrimonium, quam ad ingressum Religionis admitti possunt, in matrimonio enim Natura ipsa aliquid cooperatur, & rudes quoque edocet. A ceteris autem, qua Intellectus integratatem ac per- 24 fectionem requirit, ut à promotione ad sacra, à successioni ad feuda, à tutela, aut offici publici admini- stratione, videntur de jure eliminandi.

25 In delictis porro ex excusandi sint, difficultas esse potest, quia constat, facile posse hos ex confutetudo falso, etiam si ex cognitione intellectiva non possent, delictorum naturam apprehendere, cū & pueri ipsi præsternit pubertati proximi, quorum ingenio horum ingenium aequiparandum diximus, id ipsum facile aequantur, cognoscentes delicta ex sua natura mala esse, & idcirco fugienda; & tamen dicendum videretur, quod quemadmodum pueri hujusmodi in plerisque excusantur, ita exculari deberent hujusmodi fatui, quos non majus habere judicium diximus, quam prædicti pueri habeant.

26 Ego in aliis delictis non ita excusandos esse fatuos, pueros sentio (de hisce tantum fatui lo- quor, non de ceteris) & ratio est, quod licet velimus hos fatuos pueros quatuordecim annorum quoad rationis ultro comparare, tamen fatui ex confutetudo possunt in quibusdam proficiunt, & in summa, bonum à malo, convenientis ab inconvenienti, vi- tium à virtute non distinguunt, quod non ita habet locum in ceteris, de quibus suprà & idcirco ita 35 di & amentes proprie dicuntur, & per metaphoram rapides, quod omni sensu veluti lapides destituti videantur, quo nomine, cum stoliditatem alicui ob- jicitur, utrum, ut facete usus est, Plautus in Pa- nul. *Act. primo, Scena 2.*

Nam tu es lapide silex stolidus,
Qui hanc ames.

Et in Mil. Glor. *Act. 2. Scen. 2.*

Pa. Mens herus Elephanti corio circumiectus, non
suo fit,
Neque plus habet sapientie, quam lapis.

Pe. Ego istuc scio.

Hac affectio Gracis Ancea dicta est, quemadmodum superior Morosis, licet utrumque nomen pro eadem affectione accipi apud Autores continet. Tam vero hi, quam superioriores (licet utrique majori, aut minori) fatuitate aliquando afficiantur, cum utriusque passionis dentur quidam gradus secundum magis & minus) jure merito ab omnibus civilibus actibus eliminantur, & in delictis omnino 36 excusantur.

Sequuntur in secundo gradu illi, qui jam proprie omnibus & lurenconfolitis, & Medicis fatui dicuntur (nam pauci admodum, vel nullus, quem sciam, de prioribus expressis mentionem habuit) hi non solum intellectus ignaviam, ac tarditatem habent, sed veluti infra Nature humana conditionem existere, quod rationis ultro, videntur vix enim loqui edocentur, ac neque ad ea apti compreintur, quia ipsa humana Natura ex se dictare solet; nam neque in ratiocinando estate proficiunt, sed in seprēnibus infantibus non nisi loquela dignoscuntur, in qua paulisper proptriōes videntur, sed & ea ipsa fa- tuis le esse manifestant, unde idcirco fatui dicti, 31 quia fando suam ostendunt imperfectionem. *Bart. de Tef. num. 98.* Hi propris puerli ingenio sunt, ac puerilibus delectantur, ut est

Ludere per impar, equi are in arundine longa.

Ad nulla præterea apti sententur, ac in nulla re crudiri possunt, puellis quibusdam exceptis, habent enim hi intellectum minimum, & memoriam quoque deficitur, & hoc non alia de re, nisi quia & major, & universalior est cerebri in istis frigiditas, & spiritum inopia; nihil enim aliud fatuitas est, quam memoria simul cum ratione vel diminuit, vel amissio, ut placet Paulus libro tertio sue *Med. capit. 11.* 32 quamobrem de his intelligentum dictum illud Iu- reconfolitorum, quod fatuus presumendus sit, habens

ro defectos eos, qui nullam omnino, nec multo, nec paulo ante præteriorum conservant memoriam, quoque ea dispositione detinentur; cauta vero, cur ita distingui velim, cum non nisi secundum ma- 44 gis & minus inter se differre videantur, ea est, quod in posterioribus multa locum habent, que minime habent locum in prioribus; siquidem posteriores non minus, quam fatui in omnibus existimandi, & inter eos præcipue, qui secundum obtinent fatuatis gradum, & ratio est, quia dum affectio, à qua memoria obluditur, valde intreditur, simili cum memoria ratio deperditur. *Gal. 3. de loc. aff. cap. 5. Fo- rest. Observ. lib. 10. Observ. 1. ex memoria vero simili cum ratione defecta, fatuatum oboriri, supra dixi.*

Hac autem affectio, ut plurimum à morbis longis, ac favis oboritur, ut de Meffala Corvino narrat evenisse *Plin. Natur. hist. lib. 7. cap. 24.* Peccantes etiam morbi hunc ipsum affectum excitant, ut contingit in faviflava illa pelle, de qua Lucret. *lib. 6. de rer. nat. ipsomet narrat, dieems:*

Atque etiam quodam cepere oblitio rerum

Cunctorum, neque se posse cognoscere ipsi.
quod etiam inter lurenconfolitos adnotavit Menoch. *de arbitr. Iud. lib. 2. cap. 26. num. 5.*

Ceterum in prioribus cum memoria non ita ob- 46 lafa existat, ut simili ratio ex ejus lectione compa- tiatur, idcirco multa procedere possit dicendum, que procedere in posterioribus non possunt: priores enim impediti nullo jure debent, quin minus te- flamentum condant, posteriores contra; priores re- ligionem ingredi, ac proficiem facere non prohibendi, posteriores maxime; priores matrimonio jungi, contrahere, se se obligare, sua bona admini- strare permittendi, & id genus alia; posteriores minime; In aliis tamen quibusdam priores admittendi forte non sunt (nam de posterioribus non ambigendum) quae lurenconfoliti proponant, qui videant, an 47 hi ad sacra licite promoveri possint, cum ad multa ejus vitiis causa non sufficiant, ad quae sufficere debet promovendus; videant etiam, an ad officia publica exercenda admittantur, cum in officiis publicis & prædicatione, & rerum exquisita memoria opus sit; tandemque determinent, an hi ad testimonium dicendum apti sint; quonodo enim apti essent, qui vel nullo modo, vel difficulter admodum eorum, quae viderint aut audierint, recordentur? quae de re 48 cum fenes huius maxime virtus obnoxia sint, animadvertant illi, quam caute fenes ad testimonium dicendum admittantur, eorum præfertim, quia à multo tempore circa præterierunt. Porro, cum de obli- vione verba fecerimus, discutiamus lurenconfolito- rum quæstionem illam, qua inquirunt, quanto tem- pore inducatur oblitio, in quo puncto, licet nonnulli apud Menoch. *ubi sup. conati sint definire terminum oblitiois, incautius tamen illos elaborasse manifestum est;* & ratio est, quia permulta sunt, que homines magis, & minus oblioviis efficiunt, nempe temperatura corporis, & præcipue capitis secundum posteriora, sanguis, artas, partium constituto, vita qualitas, & institutio, ipsius memo- riae exercitatio. & alia hujusmodi: patet enim quo- ad sexum, exempli gratia, mulieres magis esse obli- violas, quam viros, ut notat *id. Menoch. ibid. num. 3.*

51 quod ob humidiorum illarum temperaturam, quæ fluida est, & minus retinere apta, eveneri existimandum: ergo facilius inducetur oblitio in feminas, quam in viro, quod etiam jam notum est, senibus

52 minimam esse rerum memoriam; in hanc enim pri-

mum senectus incurrit, telle experientia, & Seneca adnotante in prefat. lib. *Declamat.* & ante illum *Arif. lib. de Memor. & Remin. capite secundo.* Sed ad haec, qui plura desiderat, legat *Mascard. de Probat.*

Conclu. 1122. Vommine terio, quod temperaturam

magis memorativi sua faciem habentes, minus hu- midam. Arif. lib. proxime, & Avery. lib. cap. ult. unde

est, quod vix, ac vix quidem fieri potest, ut ho- mines simul iudicio, & memoria valeant. Plato in

*Theateto. Forst. lib. 10. Obs. 10. in Schol. & ex luren- confolito *Ceval. in prefat. ad praef. quest. com. num. 94.**

quoad partum conformatiōem ii, qui superiora

majora habent, minus memoria valent, telle Arif.

ubi supr. denique quoad vita qualitatē, qui nego-

tis vacant, facile oblioviis sunt, eodem Menochio

testē, ubi sup. cap. 10. numero quarto. Oblivio ergo

facilius, & difficilis induci potest, pro harum ac

similium rerum diversitate, quibus accedit facta, &

rei conditio, cum egregia facta, ac res magna in

oblivionem de facili re non presumantur. id. Mo-

noch. ibid. numero sexto, & oblivio facilius inducitur

in facto alieno. Verall. decisi. 279. numero septimo,

parte tercia, quamobrem prudenter determinata idem

Menochius, id quæstions iudicis arbitrio remitti,

qui tamen & haec, & alia multa in conuderationem

revolet necesse est.

S V M M A R I V M .

1 *Muti & surdi inter fatuos recte non comprehendun- tur.*

2 *Muti & surdi à nativitate à ceteris sane mentis hominibus non differvent.*

3 *Surdi à nativitate etiam muti. causam vide num.*

5. 6. & 7.

4 *Mutus à nativitate nullus audit.*

5 *Muti & surdi simili à nativitate in prudencia, & mentis vigore deficiunt.*

6 *Muti & surdi à nativitate a'lii a'lii mente magis, & iudicio pollent.*

7 *Mutus simili & surdis à nativitate, infanti & fu- riōsi aquiparatur.*

8 *Muti & surdi, qui natus intelligunt, non carent prædicia, declarata vt ibid.*

9 *Muti & surdi sicuti, sicuti & ceteris.*

10 *Pueri etiam si audiant, non cognoscunt.*

11 *Puer si nullum loquenter, nec nam audiret, apto ta- men tempore sicut modo loqueretur.*

12 *Non est necesse, bene audirentem agere.*

13 *Intellectus humanae indies perficiuntur.*

14 *Intellectus imperficiuntur in muto & surdo est irrepa- rabilis.*

15 *Mutus & surdis idem respectu diversæ atavias ma- jorem & minorē Intellectum habet.*

16 *Muti & surdi ab omnibus aliis prohibentur, a quibus prohibentur furiosi.*

17 *Muti & surdi tamen non permittuntur. Amplia ut num. seq.*

18 *Mutus & surdis idem respectu diversæ atavias ma- jorem & minorē Intellectum habet.*

19 *Muti & surdi ab omnibus aliis prohibentur, a quibus prohibentur furiosi.*

20 *Muti & surdi tamen non permittuntur. Amplia ut num. seq.*

21 *Muti & surdi tamen non permittuntur. Amplia ut num. seq.*

22 *Mutus & surdi matrimoniū contrahere non possunt. Contraūnum num. seq.*

23 *Muti & surdi matrimoniū contrahere non possunt. Contraūnum num. seq.*

24 *Muti & surdi religionem ingredi non permittuntur.*

25 *Muti & surdi non possunt maritum. vires aequi-*

*26 *Muti & surdi non possunt maritum. vires aequi-**

*27 *Muti & surdi aquiparantur furiosi.**

28 *Mutus & surdi tamen non permittuntur. Amplia ut num. seq.*

29 *Mutus & surdi tamen non permittuntur. Amplia ut num. seq.*

30 *Non cognito fine, ex e'cōtione agere quis non dicitur.*

31 *Cura a matrimoniū prohibentis muti & surdi.*

32 *Muti & surdi solam an ad omnia habiles.*

33 In iis, qui ex accidenti loquaciam amiserunt, nullum est impedimentum quoad actiones celebrandas.
Limita, ut nunc, seq.
35 Auditus est porta mentis.

De Mutis & Surdis.

Quæstio VIII.

DE Mutis & Surdis peculiaris consideratio instituenda est; neque enim sub amentium, aut satuorum numero videtur, nos illos recte comprehendere posse, neque tamen sano iudicio illos esse vere affirmare potest. loquimur autem pro nunc de mutis & surdis, qui à nativitate tales existunt, de ceteris namque injuria dubitatur; nihil enim differunt, ponendum existimaverimus (si modo pauxillum quid excipias, ut in hujus Questionis calce habas) inter illos, & eos, qui & sane mentis sunt, & beneaudunt, & loquuntur.

3 Ceterum illud notum cuique est, surdos à nativitate, muto simul existere; ego vero mutant à nativitate audire nunquam compcri, ita ut vice verba, qui mutus à nativitate est, is simul & surdus existat; & facit pro me sententia l. Discret. §. fin autem. C. de Testam. & Glos. lib. in verb. Raro. Vtriusque autem cauſam ex defectu nervorum utriusque sensui communis originem habet credendum, ut existimat Andr. Laur. Anat. lib. II. qnæf. II. reprobata causa ab aliis adducta, nimipum, quod surdi etiam muti sunt, quia idioma & loquela addicere non possunt. Licer si concedatur alia surditatis a nativitate cauſa, de qua Hieron. Fabr. de org. Audit. par. I. cap. 4. videbatur posse habere locum colummodo communis hæc cauſa ab aliis adducta; sed autem 7 cauſa, de qua ille, tunica quedam craſſior ante membranam, quam tympanum vocant, in aure adnatæ; sed forteſſa hæc surdis non impedit loquaciam. Quamobrem non valde miratus sum id, quod narrat Valles. lib. de Sacr. Phil. cap. 3. De Monacho illo amico suo, qui surdos à nativitate loqui docebat; non enim credo, id in omnibus surdis potuisse succedere, fed in his, de quibus Fabritius.

8 In dubium autem minime revocandum est, quod, licet muti & surdi à nativitate omnes in prudentia, & mentis vigore deficient, tamen sint inter illos, qui majori, aut minori iudicio, prudentia, & mens 9 vigore affluant, ut tener ex Iureconsultis Bartol. de testi. num. 93. sed univerſaliter loquendo idem Iureconsulti, ut Bartol. ibid. num. 97. Cuius in notat. ad Instiſ. Instiſ. tit. de Testam. ordin. Tom. I. Vetus de multilib. sit. de nullit. ex defec. inhabilit. num. 25. Farnac. præl. crimin. par. 2. tom. I. queſt. 98. lib. 3. num. 193. absolute volunt, mutum simul & surdum 10 à nativitate, infanti & furioso equiparari, & absentiū loco haberi. Difinitione vero aliquorum, quod non careant prudentia, qui nutibus intelligent, 11 Bart. de testi. num. 97. non intelligenda de prudentia sufficiens, ac tali, ut illos habiles reddat ad omnia, 12 sed ad aliqua minoris momenti, non sine evidenti vero ratione, furioso equiparantur, quæ duplex est, una fensata, altera Phyſica. fensata est defectus nervorum, ex quo impeditur & in audiendo, & in loquendo; hic autem defectus supponit defectum cerebri, quod est Intellectus instrumentum, unde abſque dubio intellectio depravatur, ut in furiosis & amentibus evenit.

Quod enim hic nervorum defectus vera cauſa

fit utriusque vitii, non autem quod ex impedimento 13 auditus auferatur locutio, demonstrant ipsi tenelli pueri, qui cū exquisitissime audiant, tamen non loquuntur, quod illos impedimento sit nervorum molles loquela inservientium, qui ad vocem dearticulandam moveri ob eam mollietatem non sunt apti, & è contra si bene audientem puerum nullum lo- 14 quenterne audire permittas, quoque ex se vocem dearticulare, ac loqui possit, tamen loqueretur gran- 15 dior factus suo modo; fabulas enim puto, quas aliqui narrant, locuturum haec aut illa lingua; & quod narrat Herodotus in Euterpe in prima, de duobus pueris, loqui minime doctis, qui ex se Phrygice locuti sunt. non ergo necesse est, ut qui bene audit, etiam loquatur, neque è contra, qui loqui neminem audit, non loquatur, quia loqui discere non possit.

Alteram cauſam, qua physica est, eam puto, 16 quod Intellectus humanus indies perficitur, & cum ex se ruditus existat, & non nisi confunditur, & discipula, qua ex auditu habetur, perfici posset, hinc est, quod auditus privat. Intellectum rudiorem efficit, si naturalis fit, prohibitis ne eruditur possit.

Notandum vero, quod imperfectio hæc Intellectus in mutis & surdis à nativitate omnino irreparabilis est, neque ulla in tempore sperari potest, illos faniori mentem affecturos, & licet respectu diversarum atatum dici possint habere majorem & minorem Intellectum, ita ut nonnulli locum habere debeant in illo, cum in aetate minori sunt, que fortasse non habebunt locum, cum in aetate procedunt; tamen in omnibus, ut infantes, & furiosi existimandi, ut supra dixi; neque enim tanta est perfectio Intellectus, quam ex aetate acquirunt, ut ad aliquid sufficiente possint.

Cum ergo adeo irreparabilis sit imperfectio eorum Intellectus; quemadmodum infantes & pueri, quoque in ea aetate sunt, & furiosi, quoque in furioso perficiunt, ab omnibus actibus prohibentur, non aliter de mutis & surdis sententium. l. Discret. C. de Testam. &c. & specialiter testari non 20 permittuntur, ut habetur in eadem l. & l. Quæf. in po- 21 testiſ. & surdis. f. de Testam. & qui Testam. s. posſ. Dec. in citata l. Discret. num. I. Neps à Montalb. 22 except. artic. 20. num. 10. quod amplius Doctores, ut procedat etiam in testamento ad pias cauſas. Bald. in l. I. in 2. col. C. de Sacro. Ecclesiast. repetit. neque matrimonium contrahere possint. Abb. in cap. Cum apud. num. 6. de ſponſ. Iſi. in M. M. ff. de ac- 23 quir. bax. num. 4. & multo minus Religione in 24 gredi. Brunell. de matrim. & ſponſ. concluſ. 14. num. 25 6. & alii apud ipsum; ipse tamen contrarium tenet ibidem num. 8. opereſum videat tamen ejus sententiam tueri, cum tales (etiam ex iis, qui vivaciori natura sunt, & quadam prudentia prædicti) excepta rudi ac crassa rerum intelligentia, quam à nativitate habent, non possint matrimonii vires affequi, 27 ac illius sacramenti finem, & institutum filiorum, scilicet procreationem ad Dei gloriam. Natura autem per hoc non dicat, nisi implicite, sed tantummodo delectationem ex coitu & feminis expulſione; & idcirco bruta, quibus quoad intelligentiam hi affines sunt, non alio fine coeunt, nisi ut femen exercant, veluti quoque mingunt & egerunt, ab urinæ & fecæ quantitate extimulata, ut docet Gal. 6. de loc. ſſ. cap. 5. claff. 4. cum vero ex mea sententia contrahens matrimonium, seu quicquid aliud, cognoscere debeat verum ac realem finem ejus actus, vel contractus; hi autem hunc finem non cognoscant,

Quæſtio IX.

De Dementia, &c. & morbis omnibus, qui rationem ledunt.

ſcant, sed alium fictum, qui à Natura illis inficiatur; non video quomodo permitti debant matrimonium contrahere: neque enim nisi volens quis contrahit, ac deficiente voluntate cestat affensus, non cognito autem fine, non potest dici, quem ex electione & voluntarie agere; caſu ergo hic contrahet, cum ejus actus sine caret. Præterquam quod non ſolum, quia matrimonii finem non intellegunt, ab eo abſtiner debent muti, & surdi à nativitate, fed etiam Reipublice bono, quia periculum eft, illos filios libi similes progignere, Reipublice autem expediri, sanos & undeque perfectos homines nasci, non tam infigit oblaſtos. Et licet Senech. lib. I. de Matrim. disp. 8. num. 12. contrarium tuetur sententiam; præterea quia difficile eft & durissimum, compellere tales, ut continentur vivant; tamen videndum, an matrimonium existere possit ex parte ejus, qui finem matrimonii non cognoscit. Præter hac autem repelluntur a testificando, ut per Mafcard. de probat. concil. 1358. num. 24. vol. 3.

32 Iam vero de ceteris mutis & surdis habefare quis posset, an ad omnia habiles existimandi; ac primum de mutis tantummodo, qui ex accidenti loquaciam amiserunt, ego in nulla re jure dubitari existimo, idemque fecit eadem l. Discret. §. Vbi autem, quia mutitas non impedit illos, quin minus ad ea omnia ſufficiant, ad quæ ceteri homines ſufficere poſſunt. Ita in termino donationis voluit text. in l. qui id, quod. §. Matru. ff. de donationib. & ibi Glos. quam adducit Mariana in ſuſ. ſing. in ver. Matru. Vnu tam cauſam excipias, nimis quando mutitas ex cerebri vitio evenit, hæc enim ſemper adjunctam haber quamdam fatuatim, & Intellectus diminutionem, aut ſaltē Ignorantiam, cautius ergo cum his agendum.

De surdis autem dubitandi occaſionem præbat Philosophi dictum, ex quo repetit Valesius lib. 2. Philon. cap. 50. Auditum ſcilicet eſſe portam mentis; itaque vix consummata ſurditas abſque mentis, & Intellectus diminutione contingere videtur. Ego in hominibus ruditis ingenii, ac vilis conditionis ex ſurditate consummata multum pati Intellectum existimo; in ceteris autem, quod mente ante ſurditatem maximè conſiderint, licet exſurditate debinet ledatur, non adeo ledi dicerem, ut ex ea cauſa quicquid illius interdicere oporteat. faverit eadem l. Discret. ibidem.

SVMMARIUM.

I Melancholicorum major, quam ceterorum infanciæ copia.
2 Melancholicus qui.
3 Melancholicus à furentibus, & Maniacis diſtinguitur.
4 Furor & Melancholia idem non sunt.
5 Furor & Melancholia habent inter ſe congruentiam.
6 Melancholia à Latinis Furor appellatur ex Cicerone.
7 Quid interit inter Melancholicos & Furentes.
8 Melancholicus quid.
9 Vera differentia inter Melancholicos & Furentes.
10 Melancholia à naturali humore melancholico fit, Furor à non naturali.
11 In Melancholia quies, in Furore inquietus. & num. 16.
12 Nulla eſſe differentia inter Melancholicum & Furorem ab actione leſa.
13 Melancholicus nomen apud Iureconsultos vix in uſu.
14 Budens in l. 2. ff. de Edil. edit. notatur.
Liber II.

15 Eadem differentia eſt inter furiosum & mentecapitum, que inter furiosum & melancholicum.
17 Melancholicis phores circa unam rem tantum inficiuntur.

18 An omnia in omnibus Melancholicis eodem modo procedant.
19 Cur ratione non conſtantis à negotiis gerendis elimi- nentur.

20 Quilibet homo ſuas habet heres.
21 Omnes dementes uno modo tractandi.

22 In Melancholicis ſemper timor & ſuspicio.
23 Melancholicis in uane inficiuntur, an ad teſtandum & teſtificandum admittendi.

24 In melancholicis quod matrimonium, quid dicendum.
25 In teſtificando quid.

26 A teſtamento confidendo non excludendi.

27 Reſpectu diverſi temporis morbi Melancholici ad nonnulla admitti, vel non admitti debent.

28 Melancholicis ſunt nonnulli, abſque eo, quod inficiantur.

De Melancholicis.

Quæſtio IX.

SEd jam de vere amentibus sermo inſtituendus eft, ſed primo loco ſeſe offerunt Melancholicci, qui ſum major quam ceterorum omnium copia eft, & numerus penit infinitus, infinitaque diuerſitas inſtāniendi juxta diuerſitatem eorum, ad quæ tempera- tura, inſtitutio, conſuetudo, ab extra adventitia, & alia milie hominum inclinare cogunt, ut Proſper Alpinus de Medic. Method. lib. 10. cap. 11. teſtatur. Vocamus autem Melancholicos hic eos, qui ex naturali Melancholia, quam & atram bilem vocant, vitio inſtant. Fracſor. lib. 2. de Intellect. & dico ex vitio naturali Melancholia, quia ii, qui ex non naturali Melancholia turgentia dementiunt, nimis ex atra bile, que per afflationem aliorum humorum fit, alii nominibus veniunt inſigniendi, ut poſthac videbimus.

Diftioguntur vero Melancholicci, Iureconsultis 3 Mentepati dicti, à Furentibus & Maniacis, quia in quiete ſunt, timidi, ac moerentes, Furiosi vero in perpetuo moto, audaces, ac præcipites. 5 Præterea Inq. quibus non eſt permisſ. fac. teſtam. & Doctores in l. Furiosum. C. de his, qui teſtam. fac. poſ. & ex Medicis Praetici omnes lib. 1. in cap. proprieſ. at licet ita vere fit, quod realiter Furiosi & Melancholicci, & conſequenter Furor & Melancholia idem non ſint, tam me habent tantam inter ſe cognitionem hæc nomina, ut Hippocrates plures iis indifferenter utatur, & unum pro alio accipiatur, ut teſtatur Holler. Comm. 6. Aphor. 53. Altomar. de med. hum. corp. morib. cap. 8. & Foreſt. lib. 10. Obſervat. 20. in Schol. immo ex hoc factum eft, ut teſtatur Proſper Alpinus ubi ſupra cap. 10. quod multi celebres Medici unam ſpeciem ſub alia comprehendenterint, & uno eodemque capite de ambabus verba fecerint, inter quos citat ille Aretæum, Aurelianum, Paulum; quam obrem immerito accusatur Cicero à Mercurial. lib. 1. ſuſ. præl. cap. 16. quod. 3. Inſul. Quæſ. dixerit, Melancholiā à Latinis appellari furorem, quem lo- 6 cum ex Jureconsultis refert Budens in annotationibus in Pand. l. 2. ff. de Edil. edit.

Ceterum idem Mercurialis ibidem inter Melancholicos, & Maniacos, ſeu Furentes eam differen- tiam